

Od ekoturizma do trajnostnega turizma v Alpah

Osnovni dokument

VSEBINA

Ozadje	2
Zgodovinski razvoj in definicije	2
Splošne zahteve za nadaljnji razvoj turizma	4
Zavarovana območja med divjino in ekoturizmom	5
Turistična politika	7
Leto 2002 – mednarodno leto ekoturizma: priložnost za NVO	7
Utemeljitev „ekoturizma“ v mednarodnih političnih procesih	8
Ekoturizem in Alpe	9
Pomen ekoturizma za alpski prostor:	9
Razvojne možnosti ekoturizma v Alpah	10
In kako naprej? Po letu 2002: od ekološkega k trajnostnemu .	12
Specifičnost področij delovanja, ki so primerna za trajnostni ekoturizem na območju Alp	12
O ekoturizmu v Alpah - povzetek	17
Priloga:	19

Od ekoturizma do trajnostnega turizma v Alpah

dr. Christian Baumgartner

Inštitut za integrativni turizem in raziskovanje prostega časa
christian.baumgartner@iitf.at, www.iitf.at

Ozadje

Zgodovinski razvoj in definicije

Od turizma, zavezanega naravi ...

Prvega turista, ki je živel v harmoničnem odnosu z naravo, odkrijemo pred več kot 2000 leti v starogrški družbi: to je bil Herodot, ki je na svojih dolgih potovanjih plul po Črnem in Egejskem morju ter obiskal Egipt in Italijo. Njegova dela pričajo o tem, da se je zanimal za geografske in naravoslovne vede in ne le za zgodovino. V daljne dežele so pogosto potovali tudi drugi filozofi, eden od njih je bil tudi Aristotel, ter raziskovali naravo. Marco Polo in številni drugi udeleženci ekspedicij so svetu zapustili žive opise „novoodkritih“ dežel. Prav tako so tudi raziskovalci novejšega časa, npr. Georg Forster, Alexander von Humboldt, James Cook ali pa Charles Darwin, potovali v te daljne dežele in opisovali tamkajšnjo naravo in kulturo. Popotniki so bili neobičajne osebnosti in so izstopali iz svojega okolja. Naravoslovne odprave so kmalu začele postajati priljubljena oblika preživljanja prostega časa, pravi razvoj pa so doživele šele konec 19. stoletja, ko je prišlo do prvega razmaha množičnih potovanj (CEBALLOS-LASCURAIN, 1996). Svetovna potovanja niso bila več izključni privilegij elitnih premožnejših slojev šele od srede 20. stoletja. Danes je tehnološka revolucija v transportu in množični komunikaciji tista prvina, ki vedno večjemu številu ljudi omogoča, da iz najrazličnejših koncev sveta potujejo v oddaljene in nekdanj nedosegljive kraje.

... do ekoturizma

Prva znamenja ekološko usmerjene miselnosti v turizmu segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja. Nastal je ekološki turizem, ki je bil razumljen kot oblika potovanja, sprejemljiva v okoljskem in socialnem oziru. „*Ekoturizem pomeni potovanje v naravna območja, ki odgovorno varuje naravo in spodbuja blaginjo lokalnega prebivalstva.*“ (TIES, 1991).

Nekako od leta 1990 dalje so tovrstni tematiki začeli namenjati več pozornosti tudi v nemškem jezikovnem prostoru. Spremembe v družbi so zahtevale večjo okoljsko osveščenost, v turizmu pa so poskrbele za pravi razmah ekologije. Skovana so bila nova poimenovanja - alternativni, zeleni, „*low impact*“ ali podeželski (agro) turizem, ki se sicer uporabljajo namesto pojma „ekoturizem“, se pa niso uveljavila v enaki meri.

Ker je postajala vloga ekoturizma vedno pomembnejša, je naraščalo tudi število novih definicij, tako da nekateri znanstveniki, ki raziskujejo področje turizma, cinično pripominjajo, da bi lahko definiranje ekoturizma lahko razglasili kar za olimpijsko disciplino. Elisabeth Boo (1990) je predstavila naslednjo definicijo ekoturizma:

„Ekoturizem je okoljsko ozaveščeno potovanje in obiskovanje sorazmerno neokrnjenih naravnih območij, pri čemer je cilj uživanje in spoštovanje narave (kakor tudi kulturnih zanimivosti iz preteklosti in sedanjosti). Spodbuja njeno ohranjanje in ima malo negativnih vplivov na okolje, lokalnemu prebivalstvu pa omogoča koristno in aktivno sodelovanje v socialnem in ekonomskem pogledu.“

Delovna skupina za ekoturizem v nemškem Zveznem ministrstvu za gospodarsko sodelovanje in razvoj je za področje nemškega jezikovnega prostora ekoturizem obravnavala v 116. raziskovalnem poročilu *„kot tisto obliko odgovornega potovanja na sonaravna območja, ki poskuša do najmanjše možne mere zmanjšati negativne vplive na okolje in socialno-kulturne spremembe, prispeva k financiranju zavarovanih območij ter lokalnemu prebivalstvu omogoča ustvarjanje dohodka“*.

V pripravah na mednarodno leto ekoturizma je enotno definicijo ekoturizma pripravila tudi Svetovna turistična organizacija (World Tourism Organisation - WTO):

„Enotne definicije ekoturizma sicer ni, vendar pa je mogoče njegove splošne značilnosti povzeti v naslednjih točkah:

- 1. pomeni vse sonaravne oblike turizma, pri katerih je glavna motivacija turistov opazovanje in uživanje tako narave kakor tudi tradicionalnih kultur zlasti v naravnih okoljih;*
- 2. vključuje vzgojno-izobraževalne in predstavitvene dejavnosti;*
- 3. ekoturistične izlete in potovanja v glavnem, ni pa to pravilo, organizirajo za manjše skupine turistov specializirana, manjša turistična podjetja na lokalni ravni, lahko pa jih v glavnem za majhne skupine prirejajo, vodijo in/ ali tržijo tudi tuja turistična podjetja različnih velikosti;*
- 4. zmanjšuje negativne vplive na naravno in socialno-kulturno okolje;*
- 5. podpira varstvo naravnega okolja z:*
 - ustvarjanjem gospodarskih koristi za lokalne skupnosti, organizacije in upravne organe, ki upravljajo z naravnimi območji in jih ohranjajo;*
 - ustvarjanjem dodatnih možnosti zaposlovanja, s tem pa zaslužka za lokalne skupnosti;*
 - oblikovanjem zavesti o ohranjanju naravnih in kulturnih dobrin tako pri domačem prebivalstvu kot pri turistih.*

Sklepna ugotovitev razprave o opredelitvi novih pojmov je spoznanje, da je vsaka celina razvila svojo interpretacijo ekoturizma. V Evropi ta pojem obsega poleg redke, prave naravne tudi (tradicionalno) kulturno krajino.

... in trajnosti v turizmu

Kot je znano, sega pojem *„trajnostni razvoj“* v 19. stoletje. Najprej se je pojavil na področju gozdarstva. Komisija Združenih narodov za okolje in razvoj je leta 1987 v t.i. Brundtlandovem¹

¹ Prim. Gro Harlem Brundtland, predsednica vlade: Report. Our Common Future

poročilu z angleškim izrazom „*sustainable development*“ definirala in sprejela idejo trajnostnega razvoja:

„Trajnostni razvoj je razvoj, ki omogoča zadovoljevanje potreb sedanjih generacij, ne da bi pri tem ogrozil možnosti prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb.“

Razvojna zasnova, ki jo vsebuje gornja definicija, je leta 1992 na Konferenci Združenih narodov o okolju in razvoju (UNCED) v Rio de Janeiru postala zavezujoča usmeritev na poti k uresničevanju splošnega ekološkega, socialnega in gospodarskega razvoja za več kot 170 držav. Kasneje so jo s poudarkom na različnih osrednjih temah sprejele tudi številne organizacije, ki delujejo na področju turistične politike.

V dokumentu, v katerem so predstavljena stališča nemških okoljskih in razvojnih organizacij (CSD Nemčija) in ki je bil predložen leta 1999 na 7. konferenci Komisije Združenih narodov za trajnostni razvoj (CSD) v New Yorku, lahko preberemo naslednjo definicijo, ki izhaja iz Agende 21:

„Trajnostni turizem sledi načelom Deklaracije iz Ria o okolju in razvoju ter priporočilom Agende 21. Uresničevati ga je treba skladno z zahtevami pomembnejših mednarodnih sporazumov in izjav. Izpolnjevati mora kriterije o socialni, kulturni, ekološki in gospodarski ustreznosti. Trajnostni turizem je dolgoročno naravnan ter glede na današnje in prihodnje generacije etično in socialno primeren ter kulturno prilagojen, ekološko nosilno sposoben kakor tudi ekonomsko smiselno in donosen.“

Ali se bodo trajnostni pristopi, kot smo jih zasnovali danes, resnično izkazali za „trajnostno koristne“ tudi čez 25 let, še ni mogoče reči. Problem obstaja prav v spoznanju, da moramo definirati nekaj, kar se bo pokazalo šele v prihodnosti. Prav gotovo gre za zelo obetaven pristop, ki pri načrtovanju sedanje turistične dejavnosti, ki naj bi bila okoljsko in socialno primerna ter gospodarsko donosna, upošteva tudi bodoče generacije. Po drugi strani pa je *trajnostni razvoj* realno le težko določljiv dejavnik in ga je enoznačno težko doumeti. V večji meri gre prej za v prihodnost usmerjena prizadevanja kot pa za trden načrt. Vsebinsko bo treba občasno opredeliti na novo in futurologi se bodo morali naučiti, da je treba upoštevati nepredvidljive dejavnike.

Seveda je jasno, da ‚ekoturizem‘ sam po sebi še ni v nikakršni povezavi s trajnostnim razvojem. Zasnova ekološkega turizma se vse preveč osredotoča na naravne prostore, premalo pozornosti namenja ljudem, prebivalstvu. In premalo upošteva energijo prometa in s tem povezane uničujoče učinke na podnebje. Zato je treba tudi razumeti in podpirati zahteve po ‚sonaravnem ekoturizmu‘, ki so prisotne v različnih točkah političnih razprav.

Splošne zahteve za nadaljnji razvoj turizma

Na svetovnem vrhu o trajnostnem razvoju avgusta 2002 v Johannesburgu bo skupina nemških nevladnih organizacij pod imenom Delovna skupnost za razvoj trajnostnega turizma - DANTE

(*Die Arbeitsgemeinschaft Nachhaltige Tourismusentwicklung*) predložila seznam zahtev, katerih uresničevanje se za uveljavitev trajnostnega razvoja v turizmu zdi nujno na svetovni ravni².

1. Revščina / razvoj: turizem mora prispevati k odpravljanju revščine – pogoji za to so socialna pravičnost, pravica do zdravega okolja in sodelovanje prebivalstva na turističnih ciljnih območjih.
2. Podnebje: promet / energija: stran od zastojev in težav, ki jih povzročata časovni zamik na dolgih poletih, k trajnostni mobilnosti za vse!
3. Podeželje: tla / prehrana: naš počitniški kraj – vaš dom.
4. Biotska raznovrstnost: turizem živi od raznovrstnosti v naravi in kulturnih krajinah našega planeta, zato mora prispevati k njenemu ohranjanju.
5. Voda: sveža voda je na potovanju še dragocenejša kot doma.
6. Človeško dostojanstvo – enakopravnost spolov: ženske in otroci potrebujejo zaščito in *empowerment* (krepitev lastne odgovornosti), sicer od turizma ne bodo imeli nobene koristi.
7. Sodelovanje civilne družbe: vsi akterji v družbi, zlasti velja to za zapostavljene skupine prebivalcev in pripadnike manjšin, morajo imeti možnost odločanja o razvoju turizma in možnost udeležbe pri donosu.
8. Poraba in življenjski slog: na potovanjih in v prostem času je treba ravnati okoljsko in socialno sprejemljivo!
9. Mednarodna gospodarska in trgovska politika: pravila poštenega trgovanja morajo veljati tudi v turizmu!
10. Koherentnost politike: politična volja za spoštovanje človekovih pravic in za koherentno izravnano interesov med okoljem, gospodarstvom in družbo je nujno potrebna na vseh ravneh, da bi prihodnje generacije lahko uživale svoj prosti čas in potovale.

Zavarovana območja med divjino in ekoturizmom

Upoštevanje pravice domačinov (indigenih ljudstev) do „zavarovanih območij“ nas opominja tudi na to, da je narava kot pojem pravzaprav socialni konstrukt. Tako so številna območja, ki jih zahodni svet vidi kot območja divjine, že stoletja bivališče prvotnih ljudstev. Prav tako je večina zavarovanih območij v Evropi vsaj deloma kulturna krajina in bivališče „domorodnih“ Evropejcev.

Pojem divjine kot neokrnjene, prvobitne in naravne krajine je v glavnem predstava urbanizirane družbe, ki živi daleč stran od naravnega okolja, od katerega je odvisna (Gomez-Pompa & Kaus, 1992:273). Prostrano „naravno“ območje z edinstvenim živalskim svetom in slikovito krajino je značilna slika, ki se nam ob misli na zavarovana območja najprej vzbudi in velja v enaki meri tako za oddaljene cilje potovanj kakor za zavarovana območja v Evropi (npr. narodni parki). Vendar pa predstavljajo zavarovana območja različnim poklicem različne vrednote. Zavarovano območje okoljevarstvenik vidi kot idealen življenjski prostor za redke vrste, biologu ali botaniku je

² Celoten seznam zahtev z utemeljitvami in informacijami, ki pojasnjujejo ozadje tega vprašanja, je izšel v publikaciji z naslovom „10 let po Riu. Rdeči karton za turizem? 10 predlogov in zahtev za trajnostni razvoj turizma v 21. stoletju“. Seznam je objavljen v angleškem, francoskem in nemškem jeziku na spletnih straneh: www.iitf.at, www.akte.ch itd.

zavarovano območje prostor izrednega pomena za znanstveno raziskovanje, gozdarskemu inženirju prostor pomembne ekonomske vrednosti, lovcu pomeni čudovito lovno območje, drugim spet prostor velikega duhovnega pomena. Zavarovana območja so družbeni prostor, ki je nastal in se ohranil na družbeni ravni (Ghimire & Pimbert, 1997). Ta „stvaritev narave“ se sčasoma spreminja glede na kulturno, politično in socialno prepričanje ter ekonomske okoliščine. Spet te vplivajo na pomembnost, ki jo ima narava, katere prioritete so dane in kaj lahko še imamo za sprejemljivo uporabo (Figgis, 1999; Staiff, Kennedy & Bushell, 2000). Sonaravni turizem je le ena od možnosti za konkurenčno uporabo tovrstnih prostorov. Ekoturizem naj bi tako bil poskus, da bi spoštovali ekološke, duhovne in kulturne vrednote, ki predstavljajo te prostore, istočasno pa omogočili gospodarski razvoj in uživanje ljudi (Bushell, 2000).

Eno od socialnih dejstev je prednost, ki jo priznavamo ekonomski vrednosti narave. Sonaravni turizem postaja vedno pomembnejši, saj lahko prispeva k razvoju gospodarstva tako na lokalni kakor tudi na nacionalni ravni. Sonaravni in ekološki turizem sta pomembna tudi zato, ker spodbujata varstvo narave in ohranjanje zavarovanih območij. Vsak posameznik mora prevzeti svojo vlogo pri ohranjanju našega okolja. Sonaravni turizem in pristočasne dejavnosti v naravnem okolju lahko prispevajo k ideji njegovega ohranjanja, tako da začnejo ljudje bolj spoštovati naravo, a se obenem začnejo tudi v večji meri zavedati vedno hitrejšega izginjanja prostih površin ter vpliva, ki ga ima naš način življenja na naravno okolje. Taka ozaveščenost spodbuja pri ljudeh pripravljenost, da podprejo sprejete varstvene ukrepe in se morda tudi sami bolj zavzamejo za njihovo uresničevanje. Pomen zavarovanih območij je velik in to ne samo za varstvo biotske raznovrstnosti.

Povzamemo lahko razsežnosti pomena, ki ga imajo zavarovana območja za družbo, pri čemer mora biti seveda upoštevano dejstvo, da vsi vidiki ne veljajo za vsako regijo v enaki meri. Zavarovana območja prispevajo k varstvu biotske raznovrstnosti, kar je pozitivno tudi za varstvo narave, zdravje ljudi, kmetijstvo, industrijo in zunanje odnose; prav tako prispevajo k varstvu razvodnic, kar spodbuja gospodarjenje z naravnimi viri in oskrbo z vodo; nudijo zaščito pred škodo, ki jo povzročajo viharji, in prispevajo k zmanjševanju škode zaradi naravnih nesreč; turističnemu gospodarstvu zagotavljajo pomembno mesto za njegove dejavnosti in s tem prispevajo k razvoju regionalnega in lokalnega gospodarstva; na lokalni ravni jih občine lahko izkoristijo za zagotavljanje zdravega okolja, nepozidane krajine in možnosti za izvajanje pristočasnih dejavnosti, ki podpirajo kakovostno življenje in zdravje ljudi, zagotavljajo gozdne proizvode in tako podpirajo gozdarstvo, domače občine in gospodarski razvoj; pripomorejo k ohranjanju tal, kar koristi kmetijstvu in gospodarjenju z naravnimi viri; zagotavljajo velike površine za kompleksno nastajanje ogljika, kar prispeva k energetske politiki in boljšim zunanjim odnosom; zagotavljajo ustanavljanje raziskovalnih in vzgojnoizobraževalnih inštitucij ter zunanjih enot za spodbujanje znanstvene dejavnosti, poznavanja tega področja ter izobraževanja na vseh ravneh; pripomorejo k ohranjanju kulturnih vrednot, ki pozitivno vplivajo na zdravje in dobro počutje skupnosti ter njeno zavedanje domačega kraja (odlomki iz: Phillips, 1998, v: Sheppard, 1999; Bushell, 2000).

Turistična politika

Leto 2002 – mednarodno leto ekoturizma: priložnost za NVO.

Na 46. plenumu, ki je potekal julija 1998, je 54 držav članic Ekonomskega in socialnega sveta (ECOSOC - Economic and Social Council)³ Združenih narodov predložilo Generalni skupščini resolucijo⁴, ki je vsebovala predlog o razglasitvi leta 2002 za mednarodno leto ekoturizma, katerega cilj je bilo spodbujanje mednarodnega sodelovanja in sporazumevanja z ozirom na rastočo zavest o bogastvu različnih civilizacij in kultur v smislu ohranjanja svetovnega miru in trajnostnega turizma. Svet je pri tem izrecno poudaril zavzemanje Svetovne turistične organizacije (World Tourism Organisation - WTO) za ekoturizem, ne da bi natančneje definiral pojem „ekoturizem“ in ne da bi določil odgovornosti za izvedbo mednarodnega leta ekoturizma (IYE). Namen je bil, da bi izhajajoč iz izkušenj, ki so bile pridobljene v drugih mednarodnih letih, npr. v mednarodnem letu žensk, z različnimi dejavnostmi na mednarodni ravni dolgoročno utrdili razpravo o ekoturizmu. Generalna skupščina ZN je decembra 1998 ta predlog sprejela in leto 2002 razglasila za mednarodno leto ekoturizma (IYE).

Istega leta so člani ECOSOC sprejeli še sklep o razglasitvi leta 2002 za mednarodno leto gora, pri čemer naj bi ponovno obravnavali 13. poglavje (gorski ekosistemi) Agende 21 ter tudi na splošno spodbujali mednarodno sporazumevanje in sodelovanje z vidika trajnostnega razvoja v podeželskih gorskih in hribovskih območjih. ECOSOC je tu že upošteval vsaj možno povezavo med trajnostnim razvojem podeželja in ekoturizmom.

Obe deklaraciji bi lahko zagotovili solidno izhodišče, na podlagi katerega bo mogoče povsod po svetu na nacionalni in mednarodni ravni razpravljati o teoriji in praktičnih primerih s področja ekoturizma - ekološkega, blagega ali trajnostnega turizma – z ozirom na razvoj obrobnihih podeželskih, zlasti še alpskih regij.

Cilj leta 2002: ekologija ali trajnostni razvoj?

Besedilo, s katerim je bilo razglašeno mednarodno leto ekoturizma, se odločno sklicuje na Agendo 21, ki je bila sprejeta v Riu leta 1992. Vse mednarodne organizacije, države in nevladne organizacije so bile povabljene, da v tem letu sodelujejo v razpravah in tudi same sprejmejo ukrepe, s katerimi bodo prispevale k celovitemu razumevanju ekoturizma kot prispevku k trajnostnemu razvoju – zlasti velja to za države v razvoju.

Povezovanje zgodovinskega razvoja ekoturizma kot turizma, ki je bil nekdanj usmerjen le v opazovanje zavarovanih območij, z aktualnimi cilji trajnostnega razvoja predstavlja za leto 2002 velik izziv. V vsakem primeru se lahko v tem izzivu NVO na eni strani srečajo z odgovornimi za

³ Ekonomski in socialni svet je eden od osrednjih delovnih organov Združenih narodov. Pod vodstvom Generalne skupščine pripravlja odločilna politična priporočila in sklepe, katerih namen je spodbujanje upoštevanja vseh gospodarskih in socialnih interesov (gre torej za vsa področja, ki zadevajo višji življenjski standard, zaposlovanje, gospodarski in družbeni razvoj, sodelovanje na zdravstvenem in vzgojno-izobraževalnem področju, kulturno sodelovanje, spoštovanje človekovih pravic in svoboščin itd. v državah članicah). Pri delovanju Sveta sodeluje tudi več kot 1500 nevladnih organizacij, ki imajo svetovalno vlogo.

⁴ prim. United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA): 1998/40 - Declaring the year 2002 as the International Year of Ecotourism, 46th plenary meeting. 30 July 1998 (www.un.org z dne 06.12.1999)

organizacijo mednarodnega leta v okviru Programa Združenih narodov za okolje (UNEP), na drugi strani pa s predstavniki Svetovne turistične organizacije (WTO).

Edino, kar lahko očitamo oz. moramo očitati OZN, je napačna izbira besed: namesto trajnostnega turizma, kot je bilo sprva mišljeno, je organizacija razglasila leto ekoturizma in tako povzročila samo veliko zmede in odpora.

Utemeljitev „ekoturizma“ v mednarodnih političnih procesih: od Konvencije o biološki raznovrstnosti do GATS

Na svetovnem vrhu za okolje in razvoj v Rio de Janeiru leta 1992 turizem ni bil na dnevnem redu, a sta bila v Riu kljub temu sprožena dva procesa, ki danes predstavljata najpomembnejšo osnovo za trajnostni turizem in ekoturizem v okviru mednarodne turistične politike:

Komisija Združenih narodov za trajnostni razvoj (The Commission on Sustainable Development - CSD) zaseda od leta 1992 dalje enkrat letno. Leta 1999 je bilo na sedmi konferenci Komisije (CSD-7) obravnavano tudi področje turizma. Določen je bil obsežen program dejavnosti, ki je različne zainteresirane udeležence - vlade, turistično gospodarstvo, NVO, socialne partnerje in potrošnike - zavezal k sodelovanju. Kot posledica izvajanja delovnega programa je Svetovna turistična organizacija (WTO) izdelala in sprejela etični kodeks (Code of Ethics). Gre za prvi sklop pravil etičnega vedenja v turizmu, ki vsebuje celo mehanizem sankcij v primeru kršitev pravil. Ali je Svetovna turistična organizacija s to potezo mislila resno in kako se bo ta mehanizem dejansko izvajal, bo seveda pokazala šele prihodnost.

V Riu je bila sprejeta tudi Konvencija o biološki raznovrstnosti (CBD), ki je v nasprotju z Agendo 21 in dokumenti Komisije za trajnostni razvoj zavezujoč mednarodnopravni akt. Poleg tega strokovnjaki in vladni predstavniki na rednih srečanjih Konvencijo še naprej dograjujejo in dopolnjujejo. Na nemško pobudo so o turizmu razpravljali tudi udeleženci 5. konference pogodbenic, ki je potekala aprila 2000 v Nairobiju, področje turizma pa so vnesli tudi v posamezne člene Konvencije. Poleg tega je v tem dokumentu jasno izražena zahteva, da je treba preiti od ekoturizma k trajnostnemu ekoturizmu.

Na učni delavnici mednarodnih strokovnjakov junija 2001 so bile izdelane usmeritve za uresničevanje trajnostnega razvoja na ekološko občutljivih območjih. Te usmeritve tvorijo zasnovano upravljanje, za katerega je značilna velika udeležba širše skupnosti in ki naj bi poleg projektov turističnega načrtovanja v zavarovanih območjih postala praksa tudi v vseh gorskih ekosistemih.

Tudi na drugih političnih področjih ima (eko)turizem pomembno vlogo. Tako so, recimo, pogajanja v zvezi s Splošnim sporazumom o trgovini s storitvami (General Agreement on Trade in Services - GATS) na področju storitev zelo vplivala na možnost samostojnega odločanja o cilju potovanja v okviru mednarodno prepletenega turističnega gospodarstva. Vedno več nevladnih organizacij zahteva, da se turizem izvzame iz pogajanj GATS, saj obstaja bojazen, da bi to zelo poslabšalo svobodo odločanja in družbeni standard zlasti v državah v razvoju.

Ne nazadnje pa so seveda tudi v Alpski konvenciji zapisana stališča o turizmu, čeprav Protokol o izvajanju Alpske konvencije na področju turizma ekoturizma oziroma sonaravnega turizma ne obravnava globlje ter ne vsebuje splošno priznanih zahtev in ciljev, ki bi se morali uveljaviti na območju posameznih alpskih držav oz. izven območja Alp.

Ekoturizem in Alpe

Pomen ekoturizma za alpski prostor:

Doslej se je zasnova „ekoturizma“ uporabljala za specifične oblike turizma zlasti v neevropskih industrijskih državah, kot so ZDA, Kanada, Južna Afrika, Nova Zelandija in Avstralija, ter v državah v razvoju. V okviru aktivnosti za mednarodno leto ekoturizma 2002 se sedaj postavlja vprašanje, v kolikšni meri je smiselno povezovati ekoturistične zasnove s turizmom v Zahodni Evropi in Alpah.

Če si ogledamo definicijo ekoturizma, kot jo je podala Svetovna turistična organizacija (WTO), se hitro pokaže, da enostranski prenos te zasnove na območje Alp povzroča velika nasprotja v pojmovanju. Oblika turizma, kjer je „*glavna motivacija turistov opazovanje in uživanje narave kakor tudi tradicionalnih kultur zlasti v naravnih okoljih*“⁵, ima v Alpah že dolgo tradicijo. Tako je v Avstriji in Švici izletništvo oz. planinstvo najbolj priljubljena individualna turistična aktivnost. Če bi na Alpe prenesli definicijo, kot jo je predlagala Svetovna turistična organizacija, bi lahko ugotovili, da gre pri alpskem turizmu že sedaj v glavnem za „ekoturizem“.

Prenos zasnove ekoturizma na alpsko območje naleti v mnogih ozirih na zgodovinske, gospodarske in družbene meje: zgodovinsko gledano obstajajo v Alpah popolnoma drugi pogoji kot v današnjih ciljnih območjih ekoturizma, kjer je razvoj turizma neposredno povezan z industrializacijo Evrope. Lahko bi tudi rekli, da je zgodnji ekoturizem svoj prvi razcvet doživel v času, ko so Alpe začeli osvajati Angleži. Turizem je v alpski družbi globoko zasidran in ima marsikje že dlje časa velik gospodarski pomen. Deloma sodi k temu že zelo urejena in razvita turistična infrastruktura, kar je razvidno v lažji dostopnosti visokogorskega sveta ter razvejanem hotelirstvu in gostinstvu. Turizem v Alpah je v nasprotju z ekoturizmom v državah v razvoju vpet v visoko razvito tržno gospodarstvo. Delež v turističnem sektorju ustvarjene vrednosti, ki ostaja v posameznem turističnem kraju kot namembnem kraju potovanja, je pogosto visok, zato se lahko kakovostna delovna mesta ustvarjajo in ohranijo na področju turizma in izven njega. Regiji Graubünden in Tirolska, kjer je turistični sektor najbolj razvit, prispevata 30- oz. 23-odstotni delež ustvarjene vrednosti v strukturi bruto domačega proizvoda⁶. Na občinski ravni pa je v regijah, katerih razvoj je še posebej odvisen od turizma, ta delež občutno višji.

Kot je ugotovila Evropska konferenca za pripravo mednarodnega leta ekoturizma septembra 2001 v avstrijskem St. Johannu v Pongauu, težišče ekoturizma v Alpah niso varstveni pasovi ali druga posebej označena občutljiva naravna območja, temveč se ta veliko bolj usmerja v celotno naravno, krajinsko in kulturno bogastvo Alp. Zlasti z vidika ekologije so Alpe kot celota občutljivo območje. Ekoturizem tudi ne nudi ustrezne strategije za trženje alpskega turizma. Kot je pokazalo

⁵ www.world-tourism.org

⁶ BAK-Konjunkturforschung Basel AG: Mednarodno poročilo o primerjalnem presojanju za švicarski turizem

več raziskav⁷, se turistom ob tem pojmu zbuja „eksotične“ asociacije na dežele, kot so Kostarika, Amazonija ali Galapaški otoki, medtem ko „ekoturizem v Alpah“ enačijo z nekakšnim popotništvom, ki danes ni več v modi.

Zaradi tovrstnih pogojev se zato zdi, da enostranski prenos zasnove ekoturizma na Alpe ni smiselni niti ni uresničljiv. Nasprotno si moramo resno zastaviti vprašanje, ali ne predstavlja ekoturizem celo napačne zasnove za razvoj turizma na območju Alp. Ali ne bi bilo smiselneje iskati druge razvojne zasnove, ki bi bolj ustrezale specifičnemu izhodiščnemu položaju v Alpah in bi jih bilo mogoče bolje uporabiti tudi pri trženju. In to je razlog, zaradi katerega se danes v Švici vzporedno s pojmom „ekoturizem“ uvaja operativni pojem „sonaravni turizem“⁸.

Razvojne možnosti ekoturizma v Alpah

V mednarodnem letu ekoturizma so bile po naročilu Svetovne turistične organizacije (WTO) in ministrstev posameznih držav izdelane analize razvojnih možnosti za področje ekoturizma, ki so poleg inozemskega turizma obravnavale tudi domača ekoturistična tržišča. Postavljena so bila pomembna vprašanja o oceni možnosti za ustvarjanje vrednosti in o ciljnih skupinah. Rezultati so vzbudili pozornost in kratkomalo pomenijo, da predstavljajo ponudbe ekoturizma (ne da bi bil ta pojem pri trženju omenjen) za območje Alp pomemben in trajnostno usmerjen tržni segment.

Prvič se je zgodilo, da so vrednost krajine za turizem tudi v Švici poskusili številčno zajeti. Ugotovili so, da znaša dobiček švicarskega turizma, ki izhaja iz (neokrnjene, sonaravne) krajine, letno 2,5 mrd. (!) CHF⁹.

Če bi na podlagi različnih raziskav¹⁰ izdelali „portret“ alpskega ekoturista, bi bila to oseba, ki:

- je stara od 30 do 60 let;
- ima praviloma visoko izobrazbo in redne dohodke,
- prihaja največkrat iz urbane aglomeracije oziroma večjega mesta;
- v času svojega dopusta išče prej oddih kot aktivne počitnice;
- želi doživeti in spoznati zlasti (novo) okolje;
- se želi izogniti turističnim središčem in preživeti udoben dopust, pri tem ni nujno, da živi varčno, a tudi preveč potratno ne;
- želi preživeti cenovno ugodne poletne počitnice: kot oddih na morju (sonce, plaže, morje) ali kot aktivne počitnice v obliki planinarjenja;
- ima raje manjše kraje kot svetovno znana in živahna turistična območja;
- si želi enkrat privoščiti tudi (krajše) počitnice v hotelu višje kategorije.

⁷ IITF 2001, Visoka šola Rapperswil, 2002

⁸ Po naročilu švicarskega državnega sekretariata za gospodarstvo (Seco) je Center za raziskovanje prostega časa, turizem in krajino Visoke šole Rapperswil ter Oddelka za socialno psihologijo Univerze Zürich izdelalo raziskavo „Sonaravni turizem v Švici. Ponudba, povpraševanje in dejavniki uspešnosti“.

⁹ CIPRA AlpMedia: tedenske e-novice št. 14/2002 z dne 14.6.2002. Citat iz opombe 8, objavljene v navedeni raziskavi.

¹⁰ Life-Style Analyse 1999, anketa o turistih, Avstrija 2000, Statistik Austria 2001, anketa o turistih v okviru različnih raziskav razvojnih možnosti za 2001/2002.

Več kot polovica vseh anketiranih (64 %) pričakuje, da jim bo potovalna agencija ponudila izčrpne informacije o okolju na cilju njihovega potovanja. Sicer pa je 71 % vseh vprašanih izjavilo, da bi dali prednost potovalni agenciji, ki bi pokazala zavzetost pri ekoloških vprašanjih (tj. organizatorju potovanja, ki bi se v določeni regiji zavzel za okoljske interese in s tem za ekološko sprejemljiv turizem).

Istočasno pa turisti iz te skupine postavljajo visoke zahteve glede higienskih in varnostnih standardov na cilju ekoturističnega potovanja in pričakujejo, da bodo lahko na podlagi izčrpnih informacij samostojno delali izlete in potovanja. V celoti je mogoče ugotoviti, da turisti, ki se zanimajo za ekoturizem, pričakujejo, da bo turistična ponudba ugodna glede razmerja med ceno in storitvijo, da bodo imeli priložnost pokusiti jedi domače kuhinje, pripravljene iz „domačih sestavin“, in da bodo nastanjeni v manjših prenočitvenih objektih, katerih lastniki so domači prebivalci.

Raziskava v Avstriji je pokazala, da bi bilo ekoturistično ponudbo pripravljeno sprejeti 30 % do 40 % počitniških gostov - gre torej za število, ki so ga potrdile vzporedne raziskave, opravljene v Švici in Nemčiji. Ni pa mogoče natančno oceniti, kolikšno bi bilo število dodatnih novih gostov, ki bi jih lahko pritegnili z ustrezno ponudbo. Pri čemer število ponudb ne zadostuje.

Če na podlagi približne ocene izračunamo rezultate iz omenjene raziskave, lahko izhajamo iz spoznanja, da bi bilo sorazmerno veliko število ljudi pripravljeno plačati od 5 % do 20 % višjo ceno za ekološko in socialno sprejemljive počitnice na območju Alp – kolikor lahko transparentno razumejo atribut sprejemljivosti.

Ekoturizem lahko predstavlja (novo) razvojno možnost za regije

Ekoturizma ne smemo razumeti kot ponudbe v slogu nekakšnega kluba „*all inclusive*“, v katerem gostje sploh ne spoznajo regije, kjer preživljajo počitnice. Ponudba regionalnega turizma mora gostom ponuditi veliko več kot samo sobo s polpenzionom. Pomembno vprašanje, ki si ga mora zastaviti regija na tem mestu, se glasi: kateri so ukrepi, ki počitniške goste spodbudijo k daljšemu postanku? Potrebne so med seboj povezane zasnove trženja, sodelovanje med proizvajalcem, proizvodom in trženjem le-tega. Ekološko usmerjene regije se lahko med seboj povežejo in pripravijo skupno turistično ponudbo. Ekoturizem tako ni postal nova blagovna znamka, temveč način oglaševanja obstoječih ponudb, ki so lahko zgled, in zagotavljanja njihove kakovosti (Počitnice na kmetiji, Culinarium Avstrija, Alps Mobility, ponudba narodnih parkov v sodelovanju z regijami).

Dobra praksa:

Culinarium Österreich

Za številne pobude, ki so namenjene širjenju in prepoznavanju izdelkov s podeželja, je značilno pomanjkljivo trženje. Cilj projekta „Culinarium Österreich,“ je trženje: tistim, ki se vanj vključijo, je prek skupne blagovne znamke zagotovljen lažji dostop do domačega in tujega trga.

<http://www.culinarium.at/>

Alps Mobility

„AlpsMobility je pilotni projekt za logistiko turističnih potovanj, ki je prijazna okolju. Osnovna ideja projekta je oblikovanje praktičnih, za okolje sprejemljivih ponudb za potovanje v Alpe in mobilnost v počitniškem kraju ob sodelovanju s partnerskimi regijami kot pomembnimi ciljnim regijami v alpskem turizmu.“ (citat povzet po besedilu, objavljenem na spletni strani projekta:).

<http://www.alpsmobility.org/> (d, i, e)

Trajnostna turistična ponudba narodnih parkov v sodelovanju z regijami

Namen sodelovanja med narodnimi parki ter regijami in domačimi podjetji iz različnih gospodarskih dejavnosti je spodbujanje trajnostnega gospodarjenja v okoljsko občutljivem območju.

<http://www.nationalparkregion.at>, <http://www.nationalparks.or.at/>

Trajnostne turistične ponudbe so pisana zbirka elementov, iz katere nastane celovita ponudba: na voljo so posebne turistične vstopnice, s katerimi lahko turisti obišejo muzej, narodni park ali pokušino vina in ki turiste spodbujajo k odkrivanju novega okolja.

Ponudbe ekoturizma imajo najboljše in velike možnosti za prodor na tržišče, če regionalne posebnosti ponudimo pravim ciljnim skupinam. Da je to uresničljivo, potrebujemo preudarno načrtovanje ponudbe ter ustrezno trženjsko strategijo. Ta je najuspešnejša takrat, ko se zanjo kot nedvoumno razvojno strategijo dogovorijo znotraj regije in v sodelovanju z regionalnimi upravnimi organi. Prav tako je jasno, da je turizem tesno povezan z državo, regijo in ljudmi, ki po eni strani kot gostitelji gostom ponujajo „zaklade“ svoje dežele, po drugi strani pa lahko kot gostje te vrednote zaznavajo in jih ocenjujejo. To pa tudi pomeni, da ne more obstajati ena sama turistična ponudba kot nekak seznam storitev; ravno nasprotno, ideja ekoturizma in sonaravnega turizma je prvi korak k „trajnostnemu turizmu“.

In kako naprej? Po letu 2002: od ekološkega k trajnostnemu

Specifičnost področij delovanja, ki so primerna za trajnostni ekoturizem na območju Alp

Ekoturistično načrtovanje in razvoj izdelkov¹¹

Za osrednje področje delovanja ekoturizma na območju Alp velja danes vzpostavitev modelov ciljnih potovanj in tržno zanimivih primerov dobre prakse. Poglavitni cilj je uvajanje in povezovanje privlačnih, tržno zanimivih ekoturističnih ponudb, pri čemer sodelujejo tudi domače kmetijstvo, obrt in kultura. Ker tovrstni projekti v splošnem niso finančno samostojni že od začetne faze njihove izvedbe, potrebujejo zunanjo finančno pomoč, npr. v obliki subvencijskih sredstev, ki jih zagotavlja država na regionalni ravni. Možno je tudi, da se regionalnopolitične strategije poleg ohranjanja kmetijskih struktur intenzivneje osredotočajo na spodbujanje ekoturističnih ponudb.

Velik izziv predstavlja vzpostavitev lokalnih oz. regionalnih t.i. kompetenčnih centrov za ekoturizem in to ne samo zaradi finančnih interesov, temveč tudi zaradi delovne sile, ki je v obrobni regijah pogostokrat primanjkuje in ki bi bila na razpolago na lokalni ravni ter ustrezno usposobljena. Ali bo ekoturizem v prihodnje doživel uspeh ali neuspeh, je potemtakem odvisno od tega, kako dobro bodo njegovi akterji opravljali svoje delo, hkrati pa tudi od možnosti, ki jih bodo imeli za svoje strokovno izpopolnjevanje. V zvezi s tem je treba omeniti tudi visoke zahteve, ki se postavljajo ekoturističnim kompetenčnim centrom: ti morajo v enaki meri poznati turistično trženje kakor tudi imeti ustrezno znanje s področja upravljanja z naravo in krajino oziroma trajnostnega razvoja kakor tudi s področja okoljske vzgoje in izobraževanja. V tej povezavi je treba izdelati metodološko podporo, ki bo prilagojena ciljnim skupinam, npr. pomoč pri načrtovanju in instrumente svetovanja.

Primer dobre prakse:

Ekološki vodnik za občine kot pripomoček za okolju prijazno načrtovanje in nabavo dobrin in storitev:

http://www.umweltverband.at/document/gem_82.shtm

Pomemben vidik je sodelovanje turizma, kmetijstva, domače obrti ter varstva narave, krajine in tradicije na regionalni ravni. Če ta vidik zanemarimo, lahko projekti doživijo neuspeh. Zlasti s spodbujanjem ukrepov inovacij in sodelovanja v okviru turističnih projektov je mogoče ohraniti zlasti malostrukturirano in ekološko hribovsko kmetijstvo. Vključevanje izdelkov in surovin določenega območja v razvoj ponudbe ter vzpostavitev infrastrukture krepi regionalne gospodarske krogoke, s tem pa tudi lokalno obrtno dejavnost, kmetijstvo in gozdarstvo.

V okviru ekoturističnega načrtovanja je treba spodbujati izdelavo celovitih regionalnih in nadregionalnih vzorčnih modelov, ki naj bi predvsem pokazali, kako je mogoče ustrezne varstvene cilje uresničiti z novimi turističnimi ponudbami. V ta namen predstavlja v turizmu usmerjena zasnova krajine ustrezen in aktualen metodološki instrument (gl. tudi spletni naslov www.ftl.hsr.ch). Istočasno si je treba prizadevati tudi za sodelovanje domačega prebivalstva pri procesih načrtovanja.

¹¹ Avtor članka se zahvaljuje Dominiku Siegristu in organizaciji Alpenbüro-Netz za izhodiščno besedilo.

Nadzorovanje in ureditev področja ekoturizma

Pomembno vprašanje je zagotavljanje kakovostnega ekoturizma z vidika trajnostnega razvoja, kakovosti storitev in vodenja ter izvirnosti ponudbe. Možna strategija bi bila oblikovanje vsealpske oziroma evropske okoljske blagovne znamke s pritegnitvijo ekoturizma, pri čemer bi si bilo treba prizadevati za širše sodelovanje z drugimi že obstoječimi znaki kakovosti v Evropi.

Primer dobre prakse:

Možno izhodišče, ki bi ga bilo treba uresničiti tudi na evropski ravni, bi lahko bila nemška pobuda za uvedbo turističnega okoljskega znaka (znamke) „viabono“ (www.viabono.de). Okoljski znak zagotavlja izpolnjevanje ekoloških kriterijev pri prenočitvenih objektih in občinah ter opozarja na izdelke, ki potrošnikom nudijo dobrine enotne kakovosti, kot so dobro počutje, sprostitev in užitek ter moda.

V okviru regionalnih načrtov upravljanja in zasnov razvoja zavarovanih območij se pripravljajo zasnove za ureditev varstvenih območij in t.i. območij miru na lokalni ravni ter strategije obveščanja in usmerjanja obiskovalcev. Če je potrebno, se na lokalni ravni določijo tudi meje obremenitve okolja. Na celotnem območju Evrope in Alp bi lahko razmislili o uvedbi enotnega sistema za opredelitev ekoturizma. Za nadzorovanje uspešnosti ekoturističnih strategij je treba izdelati uporabne sezname regionalnih ciljev in kazalcev (indikatorjev) ter jih v praksi uresničiti v okviru institucionaliziranega spremljanja stanja v okolju. Nasprotno temu morajo biti pred nadaljnjo turistično rabo zavarovani zlasti ekološko občutljiva naravna območja, naravni prostori in krajine. Glede na izhodiščni položaj na kraju samem je treba preveriti možnosti finančnih transferjev ekoturizma v korist varstva narave in krajine, npr. povečevanje vrednosti sonaravnih kulturnih krajin.

Nosilci regionalnih ekoturističnih projektov in zainteresirana podjetja, domače prebivalstvo, obiskovalci, upravno-politični organi, visokošolske in raziskovalne inštitucije itd. morajo med seboj stalno komunicirati. Tako bi nastajale številne nove spodbude, institucionalizirala pa bi se tudi mednarodna izmenjava izkušenj, s čimer bi lahko ponudnike na območju Alp s primeri dobre prakse na področju ekoturizma seznanili v širšem obsegu.

Zaradi konstruktivnega sodelovanja in stalnega nadzora kakovosti si je treba prizadevati, da tako regionalne kot tudi nacionalne naravovarstvene in kulturne organizacije postanejo akterji turizma. Da bi preprečili morebitne težave, je treba paziti, da med seboj komunicirajo vsi akterji.

V okviru upravljanja s trajnostnim potniškim prometom ustvarja ekoturizem s privlačnimi oblikami ponudbe HPM¹² za goste nove izkustvene možnosti drugačnega, počasnejšega prometa. Sicer pa temelji ekoturistična ponudba pretežno na javnem prometu (železnica in avtobus) in inteligentnih sistemih mobilnosti.

¹² Human Powered Mobility (HPM) pomeni „mobilnost na človeški pogon“, gibanje z lastno telesno aktivnostjo s pomočjo nemotoriziranih tehničnih pripomočkov, npr. pohodniški čevlji, rolerji, rolke, kolesa itd.

Primer dobre prakse:

Občina Werfenweng je izrazito turistična občina. Na 700 prebivalcev je na voljo 1800 turističnih ležišč. Velike težave se pojavljajo zaradi gostega prometa, ki ga povzroča do 5000 dnevnih smučarjev. Na podlagi anket, ki so jih opravili s počitniškimi gosti, so v Werfenwengu začeli uresničevati pobude, ki si prizadevajo omejiti promet, zlasti še uveljaviti prepoved prometa v središču vasi oziroma vpeljati oblike „mehke“ mobilnosti. V nadaljevanju so naštetih ukrepi za omejitev prometa, ki so že bili sprejeti:

- ponudba vozil na sončni in električni pogon (avtomobili, rolerji, kolesa itd.) za goste in domačine;
- lažji dostop do vasi z javnimi prevoznimi sredstvi z uvedbo stalne prometne linije med Werfenwengom in naslednjim večjim krajem (Bischofshofen) ter v sodelovanju z mobilnostnim središčem v Pongau (www.mobility.at); izboljšava prevoza prtljage na Zveznih avstrijskih železnicah in vzpostavitev lokalne dostavne službe od oz. do železniške postaje (v kombinaciji s stalno prometno linijo);
- zagotavljanje mobilnosti v kraju samem in v počitniški regiji: možnosti za prevoz z uporabo hotelskih vozil, vzpostavitev stalne prometne linije in rent-a-car storitev in lokalnega „središča mobilnosti“ itd.; ponudbo dopolnjuje seznam predlogov za izlete brez uporabe avtomobila;
- ureditev parkirišča na vhodu v vas;
- zmanjšanje tranzitnega prometa z uvedbo omejitve hitrosti in preureditev lokalne ceste ter glavnega trga na pešcem prijazen način;
- oblike sodelovanja: izdelava seznama kriterijev za objekte, ki spodbujajo „trajnostno mobilnost“, in certificiranje udeležencev;
- aktivno trženje: razvijanje logotipa pod geslom „Trajnostno in mobilno“, predelana izdaja obstoječih prospektov, izdelava lastnih propagandnih sredstev.

Informacije in stiki:

www.gemeinde-werfenweng.at, www.sanftmobil.at in www.alpsmobility.org.

Trženje in oglaševanje

Ker je trg ponudnikov turističnih dobrin in storitev malostrukturiran, predstavlja trženje v smislu razvijanja in prodaje ponudbe velik izziv za ekoturizem. Pri tem ima poseben pomen povezovanje ponudnikov pri trženju, kar znižuje stroške. Najprej je treba raziskati splošne možnosti, ki jih imajo posamezni segmenti ekoturistične ponudbe. Naslednji korak so ugotavljanje možnosti za razvoj ustreznih ponudb na regionalni ravni. Informacije in podatki, ki so rezultat tovrstnih raziskav, so bistven pogoj, da bi zasnove za trženje ekoturizma imele realne možnosti za uspeh.

Nadaljnji pomemben vidik je vključevanje ekoturizma v obstoječe turistične strukture na lokalni, regionalni in nacionalni ravni kot pogoj za uspešno sodelovanje, npr. za oblikovanje ponudbe in

trženje. Obetavne strategije za trženje ekoturizma so lahko tudi oblike povezovanja s partnerskimi ponudniki različnih dejavnosti, npr. veliki distributerji v trgovini ali naravovarstvene organizacije. V tem smislu se tudi ponuja priložnost za medsebojno povezavo med posameznimi namembnimi ekoturističnimi kraji ter za njihovo združevanje v skupnem nastopu na turističnem trgu.

Primer dobre prakse:

Sodelovanje med Narodnim parkom Visoke Ture in Billo – Narodni park Visoke Ture sodeluje od leta 1997 z največjo verigo samopostrežnih trgovin v Avstriji. Ta med drugim trži tudi kmetijske pridelke in izdelke, ki izvirajo z območja narodnega parka in so označeni z znakom kakovosti. Od leta 2002 so Billine potovalne agencije svojo ponudbo dopolnile še z možnostjo preživljanja počitnic na območju narodnega parka.

Majhno in lepo iz Graubündna – Z geslom „Majhno in lepo“ (Klein und fein) podjetje Graubünden Ferien (GRF) trži trajnostni, blagi turizem v sodelovanju z manjšimi počitniškimi kraji in drugimi partnerji iz kantona Graubünden, ki se skupaj predstavljajo v posebni brošuri. Več informacij na spletni strani: www.graubuenden.ch/d/kleinundfein/kleinundfein.php3.

Ekoturistično trženje se od drugih oblik turizma razlikuje že zaradi izvirnosti ponudbe. Etični sestavni del je pri tem lahko pomemben tudi v Alpah, npr. pri trženju tradicionalne kulture določenega kraja.

Osrednji pomen, ki ga imata narava in krajina kot prvini ekoturistične ponudbe, se odraža tudi v njuni predstavitvi v javnosti. V tem smislu lahko daje ekoturizem dragocene spodbude celotnemu turizmu, npr. za oblikovanje lastnih izdelkov in sodelovanja.

Stroški in koristi ekoturizma

Razvoj ekoturizma na območju Alp naj bi vzpostavil nove sinergije med samostojnim regionalnim razvojem ter varstvom in dvigovanjem vrednosti narave in krajine. Nasprotja med turističnimi dejavnostmi po eni strani ter naravnimi in krajinskimi vrednotami po drugi strani naj bi se zmanjšala do najmanjše možne mere. Izboljšave v lokalnih in regionalnih verigah ustvarjanja vrednosti naj bi pomagale ohraniti dohodek in delovna mesta ter okrepiti regionalne gospodarske krogoke. Pričakovane ciljne skupine ekoturizma so za lokalne in regionalne izdelke ter surovine pripravljene seči globlje v žep in jih je zato treba vključiti v ponudbo. Dodatno ustvarjanje bruto domačega proizvoda na regionalni ravni ni samo rezultat boljšega sodelovanja med turizmom, gostinstvom in kmetijstvom, temveč tudi rabe lokalnih obnovljivih virov energije, predvsem sončne energije in energije biomase.

Ekoturistična ponudba lahko ustvarja dobiček zlasti takrat, ko je mogoče polno obremeniti dobro razvito in urejeno infrastrukturo določenega kraja ali območja. Ta vidik bi bilo treba upoštevati pri načrtovanju ekoturistične ponudbe. Ker ciljne skupine, katerim je namenjena ekoturistična ponudba, niso časovno vezane na te ponudbe, je mogoče turistične zmogljivosti izkoristiti prek cele sezone. Na ta način so prenočitvene zmogljivosti dobro zasedene prek celega leta, prav tako pa so odpravljene konice, ko je zasedenost zmogljivosti največja.

Po drugi strani pa gre za večjo pripravljenost prebivalcev, da sprejmejo ekoturizem v alpskih regijah, ki imajo večinoma status obrobni podelželskih regij. Zato je pomembno, da lahko domače prebivalstvo sodeluje pri oblikovanju razvoja ekoturizma in turizma na splošno. Na območjih, kjer doslej turizem ni bil „doma“ ali pa le v manjši meri, turističnega razvoja ni mogoče razvijati proti volji lokalnega prebivalstva - to načelo velja tudi za razvoj ekoturizma v Alpah. Tudi v alpskem ekoturizmu mora obstajati prepoznavna meja med počitniškimi gosti in domačini, prebivalcem mora biti zagotovljena intimnost.

Ekoturizem na območju Alp ima lahko tudi negativne ekonomske, socialne in ekološke učinke, zaradi česar je treba stalno preverjati pozitivne in negativne posledice njegovega razvoja. Ustrezen sistem za spremljanje stanja mora vsebovati poleg ekoloških tudi ekonomske in socialno-kulturne kazalce¹³. Z rezultati je treba redno seznanjati vse, ki so pri ekoturizmu neposredno udeleženi, in lokalno prebivalstvo.

O ekoturizmu v Alpah - povzetek

Zasnove za razvoj ekoturizma ni mogoče enostransko prenesti na izhodiščni položaj in strukture v Alpah, saj se pogoji v zgodovinskem, ekonomskem in socialnem oziru preveč razlikujejo od pogojev v drugih svetovnih regijah. V Alpah se ekoturizem srečuje z visokorazvito strukturo turizma, ki ima dolgo tradicijo. V nasprotju s številnimi drugimi ciljnimi območji ekoturizma je turizem na območju Alp ključna gospodarska dejavnost, ki že stoletja oblikuje gospodarstvo in družbo. Resno si je treba zastaviti vprašanje, ali je ekoturizem sploh primeren kot zasnova za razvoj turizma na območju Alp. Glede na obstoječi izhodiščni položaj bo treba ponovno preučiti zasnove in strategije ekoturističnega razvoja z ozirom na Alpe ter jih vpeti v specifičen alpski kontekst, in sicer kontekst, za katerega so tudi v samih alpskih regijah značilne nadvse različne oblike. Smiselno bi bilo zato poiskati novo, prilagojeno definicijo pojma, ki bo bolje upoštevala izhodiščni položaj, specifičen za območje Alp. Za začetek si lahko predstavljamo pojem „sonaravnega turizma“ v Švici.

V Alpah že obstajajo številne oblike sonaravnega turizma, ki ga je glede nekaterih načelnih ciljev mogoče povsem primerjati z ekoturizmom. Sicer pa ima sonaravni turizem v Alpah velike možnosti za ustvarjanje dobička in to v vseh segmentih dejavnosti, ne razpolaga pa s tako veliko stopnjo rasti, kot je značilna za ekoturizem na svetovni ravni. Obstaja cela vrsta znamenj, ki opozarjajo na to, da bo v prihodnjih letih na območju Alp pomen ekoturizma vedno večji. Sedanja razprava o ekoturizmu bi lahko odgovorne na področju turistične politike spodbudila, da skupaj z lokalnim prebivalstvom temeljito razmislijo o izdelavi skupne strategije za razvoj sonaravnega turizma v Alpah.

Tema v letu 2002, ki ga je Organizacija združenih narodov razglasila za mednarodno leto gora in ekoturizma, ni samo turistična, temveč tudi regionalna politika na območju Alp. Sonaravni turizem lahko v prihodnje postane kaj več kot tržna niša, ki poskuša najti svoje mesto v prevladujočih turističnih razvojnih gibanjih. Z umikanjem hribovskega kmetijstva s površin bi se lahko težnja, da mora turizem prevzeti naloge, ki jih je doslej opravljalo kmetijstvo, le še povečala. Tako kot v

¹³ Možnost za to se ponuja v „procesno usmerjeni shemi za vrednotenje trajnostnega razvoja v turizmu“ Inštituta za integrativni turizem in raziskovanje prostega časa. Nadaljnje informacije na domači spletni strani: www.iitf.at

hribovskem kmetijstvu in v povezavi z njim bi se lahko ustrezne oblike turističnih dejavnosti intenzivneje vključile v sistem spodbujanja na regionalni ravni. Že danes obstajajo v alpskih državah razvojne zasnove, pri katerih je spodbujanje sonaravnega turizma sestavni del regionalne politične strategije.

Kljub izraženim načelnim pomislekom pa lahko ekoturizem alpskemu turizmu vendarle prinese nove spodbude. Z malce pretiravanja bi lahko rekli, da alpski turizem večinoma že ustreza definiciji ekoturizma, ki jo je podala Svetovna turistična organizacija (WTO). To na eni strani sicer kaže slabosti definicije, na drugi strani pa je prednost v tem, da predstavlja ekoturizem prvi korak k oblikovanju celovite zasnove trajnostnega (alpskega) turizma. Če pa bodo sedanje razprave o ekoturizmu tudi v resnici prispevale h krepitvi sonaravnega turizma na območju Alp, bo to spet pomenilo nastanek trajnostnih spodbud za celotni alpski turizem.

Priloga:

Literatura

1. Akatov, V. et al. (1999): Nachhaltige Entwicklung in einer Bergregion des Kaukasus, NABU/Grüne Liga.
2. Arbeitsgruppe Ökotourismus und BTE (1995): Ökotourismus als Instrument des Naturschutzes? Möglichkeiten zur Erhöhung der Attraktivität von Naturschutzvorhaben, Weltforumsverlag, ISBN: 3-8039-0432-3, Bonn.
3. BAK-Konjunturforschung Basel AG (o.D.): Internationaler Benchmark Report für den Schweizer Tourismus. V: Lehar G. : Die Höhe der touristischen Wertschöpfung in Tirol. V: Tagungsband CIPRA-Jahresfachtagung 2000 in Trento: Tourismus in den Alpen: ökonomische Qualität – ökologische Qualität.
4. Baumgartner, C.; Röhrer, C.(1998): Nachhaltigkeit im Tourismus – Umsetzungsperspektiven auf regionaler Ebene, Fortis Verlag FH, Wien.
5. Baumgartner, C. (2001). Ökotourismus in Berggebieten – eine Herausforderung für die nachhaltige Entwicklung. Internationaler Hintergrund. Grundlagenpapier für die europäische Vorbereitungskonferenz für 2002 in St.Johann und Werfenweng, Österreich, 12.-15.9.2001.
6. Becker, C./Job, H./Witzel, A. (1996). Tourismus und nachhaltige Entwicklung. Grundlagen und praktische Ansätze für den mitteleuropäischen Raum. Darmstadt 1996.
7. Broggi, M. F. / Staub, R. / Ruffini, F.V. (1999). Grossflächige Schutzgebiete im Alpenraum. Daten. Fakten. Hintergründe. Europäische Akademie Bozen. Fachbereich Alpine Umwelt. Bozen.
8. Buchwald, K.; Engelhardt, W. (izd.) (1998): Freizeit, Tourismus und Umwelt, Economica Verlag, Bonn.
9. Bushell, R. (1999): Development of Approaches and Practice for Sustainable Use of Biological Resources – Tourism, prepared on behalf of WCPA for the SBSTTA 4 (agenda item 4.8) meeting for the Convention on Biological Diversity, Montreal 21–25 June, 1999, IUCN Gland, Switzerland.
10. Bushell, R. (2000): The place of ecotourism, with particular reference to Australia. Presentation to NSW Geography Teachers In Service “The Geography of Tourism” with NSW Dept Education and Training, Tourism NSW, NSW National Parks & Wildlife Service, held at the UWS, Hawkesbury Oct. 27th, 2000.
11. Cernusca, A.; Tappeiner, U.; Bayfield, S.(1999): Land-use changes in European mountain ecosystems, Blackwell.
12. CIPRA (2002): AlpMedia Net – e-novice št. 14. z dne 14.6., str.4.
13. Conners, N. (1999): The contribution of national parks to sustainable rural and regional development, NSW NPWS Environmental Economic Series, NSW National Parks & Wildlife Service.

14. Cordell, J. (1993): Who owns the land? Indigenous involvement in Australian protected areas. In: Kempf (ed.), *The Law of the Mother: protecting indigenous people in protected areas*, Sierra Book Club, USA.
15. Driml, S. & Common, M. (1995): Economic and financial benefits of tourism in major protected areas, *Australian Journal of Environmental Management* 2(2)19–39.
16. Eagles, P.F.J. (1995): Tourism and Canadian Parks: fiscal relationships. *Managing Leisure* 1(1) 16–27.
17. Eagles, P.F.J. (1999): International trends in park tourism and ecotourism. Background paper for the Mediterranean Protected Areas: status, adequacy, management and training needs workshop, Cilento, Italy 4–7 Nov 1999.
18. Ecotourism Association of Australia (1999): *Australian Ecotourism Guide 2000*, Brisbane.
19. Ellenberg, L.; Scholz, M.; Beier, B. (1997): *Ökotourismus. Reisen zwischen Ökonomie und Ökologie*, Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg.
20. Figgis, P. (1995): Ecotourism – the good, the bad and the ugly. In: Tranter, D. (ed.) *Proceedings of the Southern Highlands/Illawarra Regional Ecotourism Workshop NSW NPWS & Tourism NSW* pp. 3–17.
21. Figgis, P. (1999): *Australia's National Parks and Protected Areas: Future Directions, a Discussion Paper*, Australian Committee for IUCN Occasional Paper no. 8, Sydney.
22. Forschungsinstitut für Freizeit und Tourismus (FIF) der Universität Bern (2001): *Tourismus und Umweltverhalten: Befragung zum Reiseverhalten der Schweizer 2000*, im Auftrag von STW und der Hans Imholz-Stiftung, Bern.
23. Ghimire, K.B. & Pimbert, M.P. (eds.) (1997): *Social change and conservation*, Earthscan, UK.
24. Gomez-Pompa, A. & Kaus, A. (1992): Taming the wilderness myth. *Bioscience* 42 (4), pp. 271–279.
25. Green, M.J.B. & Paine, J. (1997): State of the world's protected areas at the end of the 20th century. Paper presented to the World Commission for Protected Areas Symposium, *Protected Areas in the 21st Century: From islands to networks*. Albany, Western Australia.
26. Institut für Integrativen Tourismus & Freizeitforschung (2001): *integra. Zeitschrift des Instituts für Integrativen Tourismus und Freizeitforschung*. Ausgabe 2/01. 2002 – Internationales Jahr des Ökotourismus und der Berge. Wien.
27. International Union for the Conservation of Nature (1994): *Guidelines for Protected Area Management Categories*. IUCN Gland Switzerland.
28. Kaltenborn, B. P. (2000): Arctic-Alpine Environments and Tourism: Can Sustainability be planned? Lessons learned on Svalbard, Norway, Vol. 20, 28–31, MRD.
29. Kempf, E. (ed.) (1993): *The Law of the Mother: protecting indigenous people in protected areas*, Sierra Book Club, USA.
30. Kreib, Y.; Ulbrich, A. (izd.) (1997): *Gratwanderung Ökotourismus – Strategien gegen den touristischen Ausverkauf von Kultur und Natur*, Focus, ökozid 13, Gießen.

31. Küpfer, I./Elsasser, H. (2000). Regionale touristische Wertschöpfungsstudien: Fallbeispiel Nationalparktourismus in der Schweiz. V: *Tourismus Journal*, 4. Jg. (2000) Heft 4, S. 433 – 448.
32. Lindberg, K. and McKercher, B. (1997): *Ecotourism: A Critical Overview*, *Pacific Tourism Review*, 1(1) pp. 65–79.
33. Mader, Ron (2001): [iye2002] Reviewing Reviewing Ecotourism, e-mail to: iye2002@yahoogroups.com (listserver), May 09, 2001 6:13 PM.
34. Müller, H.; Flügel, M. (1999): *Tourismus und Ökologie – Wechselwirkungen und Handlungsfelder*, *Berner Studien zu Freizeit und Tourismus* 37, FIF-Universität Bern.
35. Netzwerk Alpiner Schutzgebiete; Schweizerischen Akademie der Naturwissenschaften (izd.) (2000): *Schutzgebietstourismus in den Alpen. Eine Bestandesaufnahme der touristischen Infrastruktur und Besucherfrequenzen sowie relevanter Angaben zur regionalwirtschaftlichen Wertschöpfung. (= Les dossier du Réseau Alpin, No. 2)*. Bern/Gap 2000.
36. Öko Himal, Gesellschaft für ökologische Zusammenarbeit Alpen-Himalaya und INIT-Institut für interdisziplinäre Tourismusforschung in Salzburg (2001): *Himalaya-Tourismus: Reisemotive, Reisezufriedenheit, Reiseerfahrungen*.
37. Pleumarom, Anita; Raman, Meenakshi; Yoke Ling Chee (2001): 2002. International Year of Reviewing Ecotourism. Letter to Kofi Annan.
38. Rhoades, R. (2000): *Integrating local voices and visions into the global mountain agenda*, Vol. 20:1, 4–9, MRD.
39. Sharma, P.; Luger, K. (1999): *Tourism and Development: Case studies from the Himalaya*, Studienverlag.
40. Sheppard, D. (1999): 21st Century strategies for protected areas in East Asia. Paper presented to the 3rd Conference on Protected Areas of East Asia: community involvement in and around the protected areas of East Asia, 8–10 September.
41. Sheppard, D. (1999b): Nature based tourism and protected areas. Paper presented to the Mediterranean Protected Areas: status, adequacy, management and training needs workshop, Cilento, Italy 4–7, Nov 1999.
42. Siegrist, D. (1998). Integrativer ländlicher Tourismus: Aufgaben für Akteurinnen und Akteure. V: (Alpen)Tourismus wohin? Die Sicht von NGOs und Wissenschaft – ein Meilenstein eines stufenweisen Diskussionsprozesses. Herausgegeben von CIPRA Österreich. Wien 1998, S. 73 – 82.
43. Siegrist, D. (2000). Neue Wertschöpfungspotenziale mit dem landschaftsorientierten Tourismus. V zborniku: *Alpentourismus. Ökonomische Qualität – Ökologische Qualität*. CIPRA Grosse Schriften 18/00. Schaan.
44. Siegrist, D. (2002). Positive Ansätze und blinde Flecken. Das Tourismusprotokoll der Alpenkonvention als Zugpferd für eine integrative Tourismusentwicklung im Alpenraum. In: Luger, K./Rest, F. (izd.) *Der Alpentourismus. Entwicklungspotenziale im Spannungsfeld von Kultur, Ökonomie und Ökologie*. Wien.

45. Staiff, R., Kennedy, P. & Bushell, R. (1999): From Museums to Parks: an Interpretative Leap, Paper presented to the International Symposium on Society and Resource Management, Brisbane.
46. Taskforce on Economic Benefits of Protected Areas, of the World Commission on Protected Areas of IUCN, in collaboration with the Economic Service Unit of IUCN (1998): Economic Values of Protected Areas: Guidelines for Protected Area Managers. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge.
47. Tasmanian Parks & Wildlife Service (1997): Tasmanian Wilderness World Heritage Area Draft Management Plan, Hobart.
48. Tourism Watch (1995): priloga k informativnemu biltenu št. 6/95.
49. Tourism Works for American Council (1996): Annual Report, Washington DC., USA.
50. Van Sickle, K. & Eagles, P.F.J. (1998): User fees and pricing policies in Canadian senior park agencies. *Tourism Management* 19(3), 225–235.
51. Wells, M.P. (1997): Economic perspectives on nature tourism, conservation and development, Environment Dept Paper no. 55, Pollution and Environment Economics Division. Washington DC, The World Bank.
52. Worboys, G.L. (1997): Draft Nature Tourism and Recreation Strategy, NSW National Parks & Wildlife Service, Sydney.
53. World Tourism Organisation (1995): Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry: towards environmentally sustainable development. World Tourism Organisation, World Travel and Tourism Council, and the Earth Council.
54. World Tourism Organisation (2000): International Year of Ecotourism 2002, letak.

Svetovni splet:

Konference

www.world-tourism.org

Pregled vseh pripravljanih konferenc (vklj. z dokumenti o sprejetih sklepih in načelih) ter svetovni vrh v Quebecu

www.ecotourism-mountains.at

Spletna stran evropske konference za pripravo mednarodnega leta gora

Mednarodno leto gora

www.cipra.org

CIPRA

www.mtnforum.org

Mountain Forum

www.mountains2002.org

www.montagnes2002.org

www.montanas2002.org

www.mrd-journal.org

www.fao.org

Organizacija ZN za prehrano in kmetijstvo
(odgovorna za mednarodno leto gora)

Mednarodno leto ekoturizma

www.uneptie.org

Program ZN za okolje (odgovoren za mednarodno leto ekoturizma)

www.world-tourism.org/sustainable/2002ecotourism

Svetovna turistična organizacija

www.un.org/sustdev/tourism.htm

Oddelek ZN za trajnostni turizem

www.twinside.org/tour.htm

Raziskave in publikacije

www.gtz.de

GTZ (Nemška družba za tehnično sodelovanje): številne raziskave s področja ekoturizma v državah v razvoju

www.ecotourism.org

Številne publikacije o ekoturizmu v angleškem in španskem jeziku

www.tu-berlin.de

Številna diplomska dela s področja sonaravnega turizma

www.mrd-journal.org/volumes

Vrsta raziskav o gorah, zanimivosti o turizmu

www.planeta.com

Primeri dobre prakse s področja ekoturizma, večinoma iz Latinske Amerike

Primeri dobre prakse

www.eco-tip.org

Številni uspešno izvedenih primeri dobre prakse v ekoturizmu

www.uneptie.org

Primeri dobre prakse

www.planeta.com

Primeri dobre prakse s področja ekoturizma, večinoma iz Latinske Amerike

Poštni sezname:

tourism-csd@egroups.com

<http://www.egroups.com/group/tourism-csd>

fairtradetourism@egroups.com

http://groups.yahoo.com/group/planeta_europe